

לבת ישראל לקראת הגיעה למצוות

את מתכוננת לקראת מסיבת בת-המצווה ושנת בת-המצווה. עם הגיעך למצוות ועם התבגרותך את עוברת ממעמד למעמד. עד עכשיו היית ילדה קטנה, ואילו עתה עם התבגרותך ועם הגיעך למצוות, את מתכוננת למעמד של אשה ואם בעתיד.

זאת זכות שהגעת לכך ב"ה, ויש להודות לקב"ה על כך.

מעתה את צריכה לחשוב את דרכך מתוך הכרת אחריות, מתוך הכרה עצמית בגודל המשימה. זה מחייב אותך לחשוב איך עלייך להיראות, איך עלייך לנהוג. כי בשעה זו את הופכת - מתוך הכרה - להיות חולייה בשרשרת הדורות של עם ישראל.

אחת התכונות העיקריות שאפיינו את בת ישראל מאז ומעולם הייתה הצניעות. יש צניעות בדיבור, צניעות בלבוש, צניעות במעשים וצניעות במחשבה.

צניעות - משמעותה ענווה, פשטות.

צניעות בדיבור

לדבר בלשון נקייה. לא מלים גסות, לא מלות גנאי. גם כשבסביבה שלנו אחרים מדברים בשפה גסה, אנחנו צריכות להתרחק מהם ומדיבוריהם, ולשמור על עצמנו, כדי שלא נהיה מושפעים מהם.

המלים הנשמעות באוזנינו, והמלים שאנחנו מוציאות מפינו משפיעות גם עלינו, על האופי שלנו. שפה גסה משפיעה על התכונות שלנו, ואילו שפה עדינה מעדנת אותנו.

לפעמים נכנסת קבוצת בנות לאוטובוס, מדברות בקול רם, צוחקות בקול רם, האוטובוס שהיה מקום שקט, רגוע, הופך פתאום לרועש, גועש, והאנשים הנמצאים באוטובוס סובלים מהפרעה זו. אין זו מידה יהודית. יש להתנהג בשקט, לדבר בשקט, לא לעשות רעש, ובכלל לא לעורר תשומת-לב מיוחדת.

צניעות בלבוש

הלבוש בא לכסות על מערומינו. אך טבעי הרצון להתלבש יפה, הפקת ההנאה מבגד נאה והתענוג האסתטי. אלא שהאופנות החדשות משתדלות לעתים קרובות לכסות רק טפח ולגלות טפחיים. בעיקר בקיץ, הבגדים מגלים מחשופים עמוקים מדי, שרוולים קצרים מדי, וחצאיות המגלות את חלקי גופה של האשה ויוצרים גירוים רבים.

התלבושת מסמלת את מהות הלוּבש. בת המתלבשת בצורה צעקנית או לא צנועה, כאילו מוכנה לחשוף את עצמה לעין זרים. ואילו בת הלבושה בצניעות קובעת בזה את דמותה כבת צנועה, ובהתאם לכך גם מזמינה את תגובת החברה שמסביב לה - יחס זול ח"ו, או יחס מכובד.

צניעות במעשים

נאמר: "הצנע לכת עם ד' אלקיך".

גם כשהאדם מקיים מצוות ומרבה במעשים טובים נדרש ממנו להצניע לכת. לעשות את זה בצנעה, לא לפרסם על כך ברבים, ולא להתפאר בזה. על ידי קיום המעשה הטוב הוא רק ממלא את חובתו בעולמו, כי לכך נוצר. וכל פרסום וכל התפארות פוגמים בעצם המעשה.

צניעות במחשבה

צניעות במחשבה - משמעותה ענווה. לא להיות בעל-גאווה.

אם אדם ניחן בכישורים, כשרונות, חכמה, עושר, אל יחזיק טובה לעצמו. רמח"ל בספרו "מסילת ישרים" מסביר, שהאדם צריך לשאול את עצמו מה חובתו לנצל ולפתח אותם, למען התפתחותו האישית ולמען יוכל להועיל בהם לחברה.

גם ביופי - אין להתגאות. הרי אין הבת "אשמה" שהקב"ה זיכה אותה במתנה טובה. היופי, כמו כל הכישורים - אינו אלא "ניסיון" שהקב"ה מעמיד בפני האדם. היופי, כידוע, מושך אליו תשומת לב, ולפעמים גם ניסיונות התקרבות לא רצויים, וזה מעמיד את הבת בנסיונות. מן הראוי, אפוא, לא לעורר תשומת לב מיותרת ע"י איפור מוגזם, או תלבושת לא צנועה.

ואם על אף הכישורים-המתננות הבת ממשיכה להיות צנועה, טובה ועדינה, הפנים משקפים את המהות הפנימית, והקב"ה מוסיף לה מתנה נוספת: חן של בת ישראל כשרה. והיא מוצאת חן בעיני אלקים ואדם.

שיחה לבנות-מצווה

"כה תאמר לבית יעקב" זכור

(דברים שנאמרו במסגרת מסיבת בת-מצווה של בנות כיתות ו' בבי"ס בירושלים)

הנשים האצילות יותר מזדרזות במצוות

כשעלה משה על ההר לפני מתן תורה אמר הקב"ה למשה, "כה תאמר לבית יעקב, ותגיד לבני ישראל". פירש רש"י על-פי המדרש: "בית יעקב - אלו הנשים, לבני-ישראל - לזכרים". ולמה הקדימה תורה נשים לאנשים? על כך ישנם פירושים שונים, ואחד מהם "מפני שהן מזדרזות במצוות".

הנשים במהותן נוטות יותר לקיום מצוות, והן מקיימות אותן באהבה ובזריזות.

בברכות השחר אנחנו מברכות ואומרות: "שעשני כרצונו". מסביר הרב קוק זצ"ל שהאשה במהותה קרובה יותר לרצונו של הקב"ה מאשר הגבר, שהרי הגבר נוצר "עפר מן האדמה", מחומר פשוט, ואילו האשה נוצרה מצלעו של האדם, אחרי שהקב"ה כבר נפח בקרבו "נשמת חיים", היא כבר נוצרה מהצלע, בשעה שבגוף היתה כבר נשמה אלקית, ולכן האשה במהותה כבר מעודנת יותר, אצילית יותר, קרובה יותר לקב"ה.

"המצוות ניתנו כדי לצרף בהן את הבריות", זאת אומרת כדי לטהר את האדם, לעשות אותו רוחני יותר, מסוגל לשלוט יותר ביצרים הקשורים בגוף, ומהסיבה האמורה זקוק הגבר ליותר מצוות מעשיות מאשר האשה, כי האשה יכולה להגיע לאותה דרגה של אמונה וטהרה גם על-ידי מספר קטן יותר של מצוות מעשיות מהגבר.

הקב"ה תובע מעם ישראל - מהגברים ומהנשים כאחד - להיות "עם סגולה", "ממלכת כהנים וגוי קדוש". הוא קידש אותנו במצוות. אנו מברכים "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו...".

הקב"ה מקדש אותנו ע"י המצוות

מתי ניתן להגיע למדרגה זו? "אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי". ואמנם בשעת קיום מצווה כשאנחנו מברכים "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו", אנחנו זוכרים את הקב"ה, שומעים בקולו וזה מקרב אותנו אליו, מרומם אותנו מעל לענייני החומר ומעלה אותנו לדרגה רוחנית.

ניקח לדוגמא את עניין האוכל. כל בני-האדם אוכלים כשהם רעבים. זה בא לספק את הצורך של הגוף שלנו במזון. ואילו אצלנו קשור האוכל במערכת של מצוות: נטילת ידיים, ברכות הנהנין, הקפדה על כשרות וכו'.

אנחנו נוטלים ידיים לפני האוכל, צריכים לברך לפני שמכניסים את האוכל לפה, וצריכים לברך אחרי שאנחנו אוכלים. כל המצוות האלה, המזכירות לנו את בורא העולם אשר נותן לנו את מזוננו, כבר מחייבות אותנו לחשוב יותר, לברך אותו ולהודות לו על חסדיו, ובדרך זו האוכל משפיע לא רק על הגוף, אלא משפיע גם על הנפש שלנו.

יותר מזה: האיסור לא להכניס אוכל לפה לפני הברכה מחייב אותנו קצת להתאפק, לשלוט על ה"חשק" שלנו ליהנות כרגע מן הממתק שאנו אוהבים, וכך לומדים אנו להתגבר ולו לרגע קט על היצר של "מתחשק לי". וכך קורה, ששתי בנות שהן באותו גיל, האחת שאיננה נוהגת לברך, ושנייה שמברכת תמיד, הן כבר שונות זו מזו. הילדה המברכת כבר נהיית לילדה רוחנית יותר, שהרצון שלה כבר שולט אפילו על יצר הרעב שלה.

"יום מנוחה וקדושה לעמך נתת"

דוגמא שנייה: בשעת הדלקת הנרות בערב שבת, הנשים מברכות "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר של שבת". ע"י הדלקת הנרות אנחנו מקבלות את השבת, ומצווה זו איננה רק סיום לכל ההכנות שאנו מצוות לעשות לכבוד שבת, אלא גם הפתיחה החגיגית לקדושת יום השבת.

ההכנות לקבלת שבת הן: ניקיון וסידור יפה של הבית, בישול תבשילים טעימים מיוחדים לכבוד שבת, פריסת מפות לבנות על השולחנות, רחצה לכבוד שבת, החלפת בגדי חול לבגדי שבת וכדומה.

אפילו פנין זה בלבד שאנו לובשות בגדי שבת, כבר משנה את התעשה שלנו. אנחנו מתיישות את עצמנו כאילו חשובות וחגיגיות יותר. כך גם השפעת הלכות על שולחן השבת. לכאורה זה משהו חיצוני, אך זה משפיע גם על התעשה הפנימית.

השיא הוא כמובן, הדלקת הנרות, המשרה אווירה של שבת, אורה ושמחה בכל הבית. זה עשה כדילו רק התכווננו לקבלת שבת, ואילו עם הדלקת הנרות היפינה שבת הפלכה בביתנו. אנו משתחררות מכל עבודתנו הכוללת, מכל האמנות של ימי החול, ונכנסות לאווירה של שבת, אהבה של תפילות המעטות הנפש. יש יותר זמן לאמא להקדיש תשומות לב לבני המשפחה, לילדים, לאבא שכל ימות השבוע עסוק בעבודה מחוץ לבית, בזמן לשמור חזר-תורה על יד השולחן - "יום מנוחה וקדושה לצורך נהג".

*

הגברינו חייבים להתמודד מצוות מעשיות מהנשים, הם חייבים בתפילה עליונה ממשנה בתורה, והנשים תמילין, תלמוד תורה וכו'. את הנשים הקבוצה הזו מייצגת שולחן ברוך - מצוות שתלויות בזמן - מאחר שבאופן מהותי תפקידה של האישה כאשה וכאם איננו מאפשר לה להיות משועבדת למעשה שיפריעו לה למלא את תפקידה וייעודה העיקרי, אבל הוא חייבת במלכותה "לא-תעשה", ובמצוות עשה שאינן קשורות במתן קבוצה.

חובת ההודיה

אנחנו גם חייבות בהודיה, להשתחוה לקב"ה על כל מה שהוא מעניק לנו. אנחנו אומרים ב"תפילות" - "תודה לך ונספר תהילתך על חיינו המסורים בידך ועל משמחתך הנפקדות לך ועל נסיון שבכל יום עימנו ועל נפלאותיך וטובותיך".

"נספר תהילתך על חיינו הנמשחים בך" - ראשית כל, אנחנו מודים על עצם היותנו, שהקבוצה מנסה אותנו בהם. על שאנחנו מסוגלים לתפקד יומ-יום, לעבוד, ללמוד, לחנוך בריאים.

"ועל נשמותינו הנפקדות לך" - יכולים להיות חיים חומריים, חיי גוף, בלי להרגיש שיש לנו משמחה וחיות. יכולים להיות, כביכול, חיים

בלי צלם אלקים, ואנו מנודים גם על החיים וגם על צלם אלקים שבקרבנו, שמעלה אותנו מעל לדרגת בעלי החיים.

הנסים הגלויים והנסתרים

"ועל נסיך שבכל יום עימנו" - ישנם נסים גלויים וישנם נסים נסתרים. כשאדם יוצא לדרך בבוקר, וקרתה ח"ו תאונה והוא יוצא בשלום, הוא מרגיש בכל מהותו, שקרה לו נס, שהוא ניצל, והוא מאושר. הוא יודע להודות לא-ל. הוא בא לבית הכנסת ביום בו קודאים בתורה, ומודה לקב"ה בפני קהל ועדה. זאת היא ברכת "הגומל" שמברכים במקרים כאלה. במקרה זה - הרי זה נס גלוי, נס בולט לעין. אבל, בעצם, הנס קורה לא רק בשעה שאסון היה קרוב והוא לא קרה.

ישנם גם נסים נסתרים, נסים של כל יום, שבגלל הטבעיות שבהם והשיגרה שלהם אין אנו מרגישים בהם. עצם העובדה שהגוף שלנו מתפקד בצורה כל כך נפלאה, שיש קשר בין המוח שהוא חלק מהגוף שלנו ובין הדברים שאנו אומרים, שאנחנו מסוגלים לדבר ולבטא בקול את המחשבה המופשטת שעולה במוחנו, הרי זה כפי שאמרנו, פלא ונס מתמיד. כשהגוף בריא, כשכל שאר האברים שלנו ממלאים את תפקידם, אלה הם הנסים הנסתרים, עליהם נאמר "נפלאותיך וטובותיך". ישנם אנשים רבים, לצערנו, שאינם זוכים בברכת הבריאות, שאינם זוכים שהאברים שלהם יתפקדו כמו שצריך, ולכן יש להודות על הבריאות.

בגלל זה נוהגים אבות ואמהות בישראל להשתמש בשלוש מלים קטנטנות: ב"ה (ברוך-ד'), בעז"ה (בעזרת-ד'), ואי"ה (אם ירצה ד').

המלים ב"ה, בע"ה, ואי"ה יוצרות את

הקשר המתמיד בינינו ובין בורא העולם

כששני בני אדם נפגשים, נהוג שאיש שואל את רעהו: "מה שלומך?" אם התשובה היא: "ברוך ד'", הפירוש הוא שאנחנו שמחים בעובדה שאנחנו מסוגלים להיפגש איש עם רעהו, שאנחנו בריאים ומרגישים בטוב, ואנו מודים על כך לקב"ה.

רחל נריה / טל נעורים

לפעמים מדברים בטלפון, ושואלים את האיש שמעבר לקו: "האם תגיע אלינו מחר?" - התשובה היא בעז"ה או אי"ה, כלומר, "אני מקווה, שהקב"ה יעזור לי, שהכל ילך כשורה, שלא תקרה שום תקלה ח"ו, ואי"ה אוכל להגיע".

מלים קטנות אלו הן עיקר התפילה, והן יוצרות את הקשר בינינו ובין בורא העולם כל יום, כל שעה, כל רגע.

הכרת התודה על החסד והטוב שהקב"ה מעניק לנו, מזרימה לתוכנו כוחות של תודה, כוחות של שמחה, ואנחנו מרגישות חזקות ובריאות יותר, ומסוגלות לתפקד ולמלא את חובתנו וייעודנו.

הכשרה לקיום מצוות בין אדם לחברו

נפגשתי לפני זמן-מה בכפרנו עם מורה של כיתה ו'. שאלתי אותה, מה הן עושות בכיתה ו' לקראת "מסיבת הבת-מצווה". היא ענתה: "הסברתי לבנות, שלא נהיים 'סתם ככה' 'בת-מצווה', צריך לעשות משהו!!". הבנות החלו לקיים מספר פעילויות-חסד בכיתתן:

א. מסגרת של חונכות לילדי עולים, שלומדים בבית הספר, אתיופים ורוסים, וכל בת אימצה לה תלמידה מהכיתות הנמוכות ודאגה לה בהפסקות, בהכנת שיעורים אחר-הצהריים וכדומה.

ב. כמו כן אימצו את מחלקת הילדים בבית החולים שבעיר הקרובה. הן הכינו להם מסכות לקראת פורים, באו לשחק איתם, וכו'.

ג. ביקור פעם בשבוע במוסד של קשישים, לבדוק אם אפשר לעזור להם במשהו, ארגון מסיבות ראש-חודש לכבודם וכו'.

על-ידי זה הבת יוצאת מהצמצום שלה, היא מתחילה לראות ולהבין גם את צרכי הזולת, לומדת להגיש עזרה, לומדת לקיים מצוות בין אדם לחברו.

*

מצוות החסד מתחילה בבית

עד כה היו הדוגמאות בעיקר על הגשת עזרה מחוץ לבית. אך עיקר החינוך למצוות - גם בשטח החסד - הוא בבית.

הרבה פעמים ישנו מצב שהבת מתנהגת יפה מאוד מחוץ לבית, עם חברות, עם זרים, ואילו בבית עם האחים והאחיות התנהגותה שונה לגמרי. איננה "סבלנית" ביחס לאחיה, איננה "מתנדבת" לעזור לאח קטן, לטפל בו כשהוא בוכה, "שוכחת" לעזור לאמא, החוזרת עייפה הביתה, אחרי יום-עבודה מחוץ לבית, עזרה שהיא נחוצה מאוד כדי שאמא תוכל להספיק לנוח קצת ולהתאושש לקראת "יום העבודה" הנוסף בתוך הבית.

כבנות-מצווה, שכבר גדלתן והנכן חייבות ב"כיבוד אב ואם", מן הראוי להשתדל לקיים את המצווה הזאת בהידור. אפשר לעזור בבית (לא הכל באותו יום, כל פעם בהתאם לצרכים ולסידור התורנויות בין שאר הילדים) ע"י טיפול באחים קטנים, בשטיפת כלים, בהליכה למכולת, בקיפול כביסה, בהכנת ארוחת ערב, בעזרה בכל הדברים הקטנים שיש באפשרותכן לבצע. בכך אתן מקילות על העומס הרב המוטל על אמא, ומשחררות אותה לטפל באותם צרכי הבית, שרק היא מסוגלת לעשותם, בלי שהיא תצטרך לעבוד עד שעות הלילה הקטנות. יחד עם זה אתן לומדות לתפקד במסגרת הבית ומכינות את עצמכן לעתיד.

יהי רצון שתצלחנה לגדול כבנות ישראל לתפארת, ושהוריכן ומוריכן ירוו רוב שמחה ונחת מכן, לאורך ימים ושנים.

ההתפתחות בגיל הילדות

(שיחה בכיתה ו')

שלום לכן !

רוצה אני לשוחח איתכן היום על הנושא "לקראת גיל ההתבגרות".
כבר כולכן הגעתן לגיל המצוות, וכבר שמעתן במסיבות של "בת-
המצווה", שבתקופה זאת אתן עוברות מדרגה לדרגה. עם קבלת סימני
ההתבגרות הנשיים אתן מסיימות את גיל הילדות ועוברות לגיל
ההתבגרות. עד עכשיו ילדה, מעתה ולהבא בת מתבגרת. עד עכשיו
היתה כל אחת כאילו אדם פרטי, עכשיו, כשהקב"ה מזכה אותה
ביכולת להיות אם בעתיד, היא כאילו יוצאת מהפרטיות הבלעדית
שלה, היא מתבגרת על מנת שתוכל להקים משפחה בכוא העת בע"ה
ולהשתלב בשרשרת הדורות של עם ישראל.

יש כמה תקופות בחיי האדם: ינקות, ילדות, טרום התבגרות, בגרות
וכו', ושכל תקופה מושפעת מהתקופה שקדמה לה. מהו המשותף לכל
התקופות גם יחד ?

בן-אדם.

נכון ! אני בן-אדם, גם כילדה, גם כאמא. "אני" ילדה. "אני" אשה.

ש: מה פירוש בן-אדם ?

ת: אישיות.

ש: מה זה אישיות ? האם זה דבר שאני רואה אותו ? שאני ממששת

אותו ?

ת: לא ! זה נפש !

ש: נכון. האישיות זה משהו מופשט יותר. מה אני כן רואה ?

ת: אני רואה את האדם מבחינה חיצונית.

מכאן שאדם מורכב משני דברים: מהגוף שאנחנו רואים, ומהנפש

- הנשמה - שאיננו רואים אותה בעינינו, בגלל שזה משהו מופשט,
ולכן אפילו שוכחים לפעמים שהיא קיימת.

איפה נמצאת הנפש שלנו? - איננו יודעים. בצורה ספרותית אנחנו מצביעים על הלב. מכיוון שאם אני מתרגשת, אם אני חווה איזה מאורע משמח או מצער ח"ו, אם אני נבהלת, למשל, אני מרגישה את זה בדפיקות לב חזקות יותר. ולכן אנחנו כאילו קובעים את עולם הרגשות בלב.

אם כן, עולם הרגשות הוא המרכיב את הנפש שלנו, וקשור במידה מסויימת גם בגוף, וכשם שהגוף זקוק לטיפול, כך גם הנפש זקוקה לטיפול ולטיפוח. למשל, אפשר להרגיל ילד לא לפחד מכלב. ואז גם כשיראה כלב, הלב שלו לא ידפוק כל-כך חזק. ולהבדיל, אפשר להרגיל ילד לתת מתנה לעני, וכך הוא יתרגל לשמוח, כשהוא עושה מעשה טוב.

ובכן נסכם: יש לאדם גוף ויש לאדם נפש. וכל אדם - כל "אני" - מורכב מגוף ונשמה כאחד.

ש: האם האישיות של האדם מתבטאת רק בשני הדברים האלה?

ת: יש לו גם שכל.

ש: איפה ממוקם השכל שלו?

ת: במוח, בראש.

נכון! ישנם אם כן, שלושה דברים שהם מרכיבים את אישיותו של האדם: הגוף, הנפש והשכל. הגוף שאנחנו רואים וחשים, השכל שממוקם במוחנו, והנפש - עולם הרגשות, שמרוכז, כאילו, בלב, ושלושת המרכיבים האלה קיימים בכל התקופות מגיל הינקות ועד גיל של זיקנה ושיבה.

כל יסוד: הגוף, הנפש והמוח, זקוקים לטיפוח

התינוק הנולד זקוק לאוכל. כשהוא מתחיל לבכות, ברור לכולם שהוא רעב, ואמו מיניקה אותו. חלב-אם הוא המזון האידיאלי ביותר לתינוקות מבחינת ההרכב שלו, וגם מחסן אותו נגד מחלות.

כשהוא גדל יותר מאכילים אותו דייסות, פירות וירקות, כדי שהאוכל שלו יהיה בריא ומורכב מכל מרכיבי המזון (פחמימות, חלבונים, ויטמינים ומינרלים).

אצל תינוקות הגדלים בתנאי מצוקה, ואינם מקבלים במידה מספקת

את כל מרכיבי המזון, קיים פיגור בהתפתחות הגופנית שלהם, והם גם אינם מחוסנים בפני מחלות.

ככל שהעדר מזון בריא מתחיל בגיל צעיר יותר, ההשלכות על ההתפתחות הגופנית ומצב הבריאות חמור יותר. וגם בהמשך חייהם ילדים אלה יהיו חלשים ותולניים.

אוכל בריא בימי הינקות והילדות מסייע בע"ה לבריאותו של האדם גם בהמשך חייו.

כעבור חודש עד שישה שבועות מכריזה האם בשמחה, שהיא זוכה לראות את החיוך הראשון של התינוק.

מה השמחה?

חיוך ראשון זה מראה לנו שהתינוק ב"ה כבר שומע, הוא שמח שמישהו מתקשר אליו. הוא שומע את קול האם, והוא מגיב בשמחה. החיוך מעיד שהוא ב"ה בריא מבחינת השמיעה וגם מבחינת ההרגשה האנושית.

בה במידה שאנחנו מדברים אליו יותר, מקדישים לו יותר תשומת לב, מחייכים אליו יותר, מחבקים אותו ומגלים לו את האהבה שלנו, התינוק מגיב יותר מהר בחיוך, מחזיר לנו יותר חיוכים, המעידים על שביעות רצונו, על התפתחות אנושית חיובית. הוא הופך להיות תינוק שמח ובוטח. אהבתנו ותשומת-לבנו מוכיחים לו שהוא נקלע לעולם יפה ונעים. הוא לומד לקשור קשרים נפשיים עם בני-אדם וגם להעניק אהבה וביטחון לזולת. הוא גדל מתוך הרגשת שמחה וביטחון, ככה מתפתח אצלו הצד הרגשי, האופטימי.

אם קורה, חס וחלילה, שתינוקות גדלים בבתי-תינוקות בגלל העדר הורים, לא מתפתח אצלם בגיל זה היסוד הרגשי-נפשי של אהבה. כל פעם באה מטפלת חדשה, התחלופה גדולה, המטפלות העסוקות מאוד אינן מקדישות לתינוקות מספיק תשומת לב ואהבה, וכך לא נוצר אצל התינוקות יחס של אמון לבני אדם. ומאחר שהצד הרגשי של התינוקות אינו מתפתח, הם אינם שמחים ואינם מחייכים כלל.

גם ההתפתחות הפיזית שלהם מתעכבת הרבה מאוד. הם אינם מתפתחים מבחינה גופנית בהתאם לשלבים המקובלים. הם מאחרים לשבת, לעמוד, לדבר וכו'.

אם אין אמא שמושיטה לתינוק את ידיה, וקוראת לו באהבה: "בוא אלי, בובהליה, בוא אלי!" אין מה שמעורר את התינוק להושיט את ידיו, או לרוץ.

ומה שקורה, לצערנו, הוא שגם אם התינוקות מצליחים לשרוד ולהישאר בחיים, הרי בהתבגרותם הם אינם מסוגלים לעתים קרובות להתקשר רגשית למטפלים שלהם, ואפילו במשפחות-אמנה הם אינם מצליחים להיקלט. הם מתקשים ליצור קשר נפשי עם אנשים. הם יכולים להתחתן, אך אינם מסוגלים לאהוב ולדאוג לבן/בת הזוג.

ככה אנו רואים שההתפתחות הרגשית של התינוק קובעת את אישיותו מבחינה נפשית ובמידה ניכרת גם את ההתפתחות הגופנית לכל החיים.

גם המישור השלישי - ההתפתחות השכלית - בנוסף לתכונות שעוברות בירושה מההורים ע"י ה"גנים", גם זה תלוי במידה מרובה בגיל הינקות. בה במידה שאנחנו מגרים את החושים של התינוק, המוח של התינוק מתפתח יותר ויותר. תמונות או מוביילים יוצרים גירויים לחוש הראייה, צעצועים מרעישים מגרים את חוש השמיעה, חומרים וכדים שונים מעוררים את חוש המישוש, דברים מעניינים, ששמים במרחק מה מהתינוק, מעוררים את התינוק לזוז, כדי להשיג אותם, וטעמים שונים מעוררים את חוש הטעם והריח. כל הגירויים מעוררים במוח תאים נוספים, שבלי הגירויים הם לא היו מתעוררים, וכך המוח גדל ומתפתח.

תינוק שמספקים לו הרבה גירויים (בנוסף לתשומת-הלב האוהבת של בני המשפחה) גדל כתינוק עירני, שמח, סקרן, וזה משמש כבסיס טוב להתפתחות הנפשית והשכלית שלו בעתיד.

התפתחות היסוד החברתי

ישנו יסוד נוסף: היסוד החברתי, הבין-אישי.

כבר הזכרנו בתחילת דברינו את יסוד הביטחון העצמי. אמרנו, שילד שאוהבים אותו, ומקדישים לו תשומת לב, יש לו ביטחון עצמי. יכולה אפוא ילדה לבוא ולומר לעצמה: "מאחר שאני מרגישה שאין לי מספיק ביטחון עצמי, כנראה אמא שלי אשמה. כנראה, לא הקדישה לי תשומת לב מספקת או אהבה".

האם זה נכון? - לא! כי לא רק ההורים קובעים את מידת הביטחון העצמי של הילד, הדבר תלוי גם במערכת המשפחתית, במיקום של הילד או הילדה בין אחים גדולים ממנו ובין אלה שנולדו אחריו או להיפך.

לדוגמא: ישנו תינוק קטן בן שנתיים ונולד עוד אח קטן. במקרה כזה התינוק בן השנתיים חושב: "עד עכשיו אמא הקדישה את כל תשומת הלב אלי. עכשיו היא מטפלת כל הזמן באח הקטן. אולי היא חדלה לאהוב אותי?" (הוא איננו מבין שגם בו טיפלו בדיוק כך). מהלך מחשבה כזה גורם לפעמים לילד הרגשה של חוסר ביטחון. הוא כבר לא כל כך מאמין לאמא, ואז הוא הופך להיות ילד בעייתי פחות או יותר. הוא בוכה הרבה, כדי לעורר תשומת לב. הוא מחזיק באמא, ואיננו רוצה לתת לה לעשות מאומה. הוא רוצה להרגיש שאמא היא שלו גם עכשיו. הוא רוצה כאילו בכוח לקחת בחזרה את האהבה, שלפי מושגיו נלקחה ממנו.

אבל גם כשלא נולד לו אח קטן, לא תמיד הילד הבכור ממשיך להיות מאושר כל חייו. אם בגלל העדר ילדים נוספים בבית, מקדישים לו המון תשומת לב, מפנקים אותו, ממלאים את כל מה שהוא מבקש, ונמנעים ללמד אותו את תורת הוויתורים, הוא גדל כמישהו שהכל מגיע לו וכשהוא מגיע לגן, למשל, בבת-אחת הוא מרגיש שינוי באווירה, שבכלל לא מתייחסים אליו כאל "מלך", שהכל מגיע לו. הוא איננו יודע איך להסתדר עם הילדים האחרים. הוא פשוט מתחיל להרגיש לא נוח בחברה, והחברה מרגישה לא נוח איתו.

והנה כעבור זמן-מה נולד עוד אח. עכשיו הילד השני, שאתמול הבכור קינא בו, נהיה "סנדוויץ'" בין הילד הגדול לקטן. הוא אומר לעצמו: "את אחי הגדול מפנקים. תמיד קונים לו בגדים חדשים, ואילו לי נותנים תמיד את הבגדים המשומשים. גם את הקטן מפנקים, כי מטפלים בו כל הזמן". הוא מתחיל לראות את עצמו מקופח ומסכן, ושוב נוצר מצב של חוסר ביטחון. ככה שהחיים של האדם כבר מגיל צעיר מתחילים להיות קצת מורכבים ולא כל-כך פשוטים. הוא צריך להתמודד עם כל מיני בעיות חברתיות, וכל ילד לפי אופיו מגיב עליהן בצורה זאת או אחרת, האחד נהיה תוקפן, שני אדיש. אחד עומד על שלו, והשני ותרן.

וכך נוצרים הטיפוסים השונים, כל אחד עם האופי שלו. ארבעים

ילדים מגיעים לכיתה א'. יש מי שבא מתוך הרגשה שלווה, הוא רגוע יותר, ואז הוא יכול ביתר קלות ללמוד יפה, לקלוט יותר טוב, כי הוא לא מסובך עם עצמו. אך ילד או ילדה שבאים עם "בעיות", כביכול, בגלל שנדמה להם שהם מקופחים, רוצים להוכיח לעצמם שהם "שווים", והם רוצים להתבלט יותר, בשביל לעורר תשומת לב מהחברה. נדמה להם, שהם צריכים תמיד להשמיע את דבריהם, להיות במרכז העניינים. וכמובן, התנהגות כזאת מפריעה בכיתה.

נתתי לכן כאן מספר דוגמאות, איך שמתפתחות לפעמים תכונות שליליות באופי, המפריעות לחיים החברתיים. בדרך כלל, בזכות החינוך בבית, מרבית הילדים מתרגלים במשך הזמן לחיים עם אחים ואחיות נוספים במשפחה, הם לומדים שצריך להתחלק במשחקים, להיות שותפים לחיי החברה בגן הילדים, ולסדרי בית הספר.

ההתפתחות האנושית מגיל הינקות עד ההתבגרות

(שיחה בכיתות ז'-ח')

חיי אדם מתחלקים לתקופות שונות. לכל תקופה יש הסממנים שלה, אולם הצד המשותף לכולן, שכל אחת משמשת בסיס לתקופה שבאה אחריה. זה כאילו סולם בעל שלבים, שכל תקופה הנה שלב. שלב שבנוי על השלב הקודם לו, והינו בסיס לשלב הבא.

ההתפתחות האנושית מתבטאת בכמה מישורים:

(א) ההתפתחות הפיזית גופנית

(ב) ההתפתחות הרגשית

(ג) ההתפתחות האינטלקטואלית

(ד) ההתפתחות החברתית

(א) בשעה שהתינוק מקבל את הצרכים הפיזיולוגיים שלו, את המזון המתאים, הוא גדל בריא, וזה יסוד בריא לכל החיים. תינוק שבגיל הינקות חי בתנאים של תת-תזונה, גופו איננו מתפתח כהלכה, והתוצאות מכך תורגשנה במשך כל שנות חייו.

(ב) כנ"ל בנוגע להתפתחות הנפשית הרגשית. התינוק שרק האכילו אותו, השכיבו אותו ולא חיבקו אותו, ולא התייחסו אליו, לפעמים גם מבחינה גופנית הוא יפגר, כי לא עוררו בו במידה מספקת את יצר החיים, את הרצון לחיות. יכולת ההתקשרות שלו אל בני אדם תהיה פחותה יותר.

הדוגמא עם הקופים

מעניין, שעשו ניסיונות עם קופים: בכלוב אחד היתה קופה אמיתית, ועל ידה השאירו את הוולדות שלה. בכלוב אחר היתה קופה מצמר גפן שהיו לה כאילו פטמות שמשם קלח החלב, כשהקופיפים היו יונקים. בכלוב שלישי היתה קופה מברזל. אמנם גם לה היה מכשיר

שהניב חלב שמצצו אותו, אך לקופיפים לא היה נעים להיצמד אליה.

והנה נתברר שהקופיפים שגדלו על יד האם הקופה היו זריזים ביותר, ובעלי ביטחון. כשהבהילו אותם ע"י צלצול פתע, היו תיכף נצמדים אל האמא שלהם ונרגעו.

הקופיפים של הקופה מצמר גפן, היו קצת מבוהלים יותר, אבל אחר-כך גם הם נצמדו ל"אמא" שלהם, והיו פחות מבוהלים.

ואילו הקופיפים של האמא הברזלית, התרוצצו מפניה לפינה מבוהלים, לא ניגשו אליה, ולא נרגעו. ובתקופה מאוחרת יותר כשגדלו והיו אמורים להתייחס, אפילו לא קרבו אל בני המין השני. אפילו האינסטינקט של פרייה ורבייה חסר להם. ואם היתה זאת נקבה והיא התייחמה ואחר-כך המליטה, היא לא הרגישה שום יחס של אהבה לקופיף הקטן. חסרו לה האינסטינקטים של האמהות. לא נוצר אצלם רגש בכלל.

ואם אצל קופיפים כך, אצל בני אדם על אחת כמה וכמה.

ההתפתחות הרגשית

בגיל הינקות אנו מקבלים את המושגים הראשונים של אהבה, כלומר, יחס חם, תשומת לב, חיבוקים. כשאנו אוהבים תינוק קטן, יש לנו צורך לחבק אותו, להרגיש אותו קרוב אלינו. ואמנם התינוק זקוק ליחס של אהבה כדי שיוכל להתפתח כהלכה מבחינה נפשית, ללמוד לקשור קשר אל בני אדם, לרכוש ביטחון בזכות האהבה שאוהבים אותו, ואז הוא יהיה מסוגל להעניק אהבה וביטחון גם לאחרים ולתפקד כהלכה.

ההתפתחות הנפשית משפיעה גם על ההתפתחות הפיזית

מספרים שפרידריך ה-3, קיסר גרמניה, רצה לברר מהי השפה האנושית הראשונה: הוא ציווה שבמוסד של תינוקות יתומים לא ידברו אל הילדים - רק שיטפלו בהם פיזית - כדי לברר מהן המלים הראשונות שהתינוקות יתחילו לדבר מאליהם. והנה מתברר שרוב התינוקות לא גמרו אפילו את שנתם הראשונה.

הסטטיסטיקה מוכיחה שבמוסדות לתינוקות, ששם ישנה תחלופה בין המטפלות, והתינוקות אינם מתקשרים אל מטפלת מסויימת אף על

פי שתנאי התזונה שם בסדר, גם ההתפתחות הפיזית של הילדים מתאחרת והילדים מתחילים לשבת, לזחול וללכת בגיל הרבה יותר מאוחר יחסית לילדים אחרים בני גילם. כלומר, גם ההתפתחות הפיזית הבריאה קשורה בהתפתחות הנפשית.

ההתפתחות האינטלקטואלית

ההתפתחות האינטלקטואלית של הילדים קשורה במידת הגירויים שהם קיבלו בראשית חייהם. אם גדלים תינוקות בלי צעצועים, בלי גירויים חזותיים, שמיעתיים, גם הסקרנות האינטלקטואלית איננה מתפתחת אצלם. בימים אלה משתדלים לספק לתינוקות משחקים שונים, כדי שכל חמשת החושים יתפתחו יפה. וכך כשמגיעים שני תינוקות לפעוטון בגיל שנה וחצי, כבר ישנו פער בין תינוק שטיפלו בו ושהיו לו משחקים וצעצועים, לבין תינוק שגדל ללא גירויים, וללא תשומת-לב מספקת.

התפתחות האופי

בגיל הילדות לומד הילד לפתח מעצורים ולשלוט על רצונותיו. במקרה שרצונותיו אינם תואמים את צרכי הסביבה, או הנורמות שלה, אם אמא אומרת לו "לא", "אסור", והיא כועסת אם איננו שומע בקולה, אז הילד, הזוכה בדרך כלל באהבת האם ותשומת לבה, לומד לשמוע בקולה, מקבל עליו עול של משמעת. מהחשש להפסיד את אהבת האם ע"י ויתור על הרצון הראשוני שלו, הוא לומד לשלוט ביצור, וכך מתפתחת השליטה העצמית. אך ילד הגדל בהרגשה של קיפוח - בין אם זה קיפוח אמיתי ובין אם זה קיפוח מדומה (וזה קורה גם בבית מסודר ואוהב וחס), מגיב בצורה שונה: הוא ממשיך במרדו, ומצפה ש"בזכות" התנהגותו השלילית הוא יזכה ליתר תשומת-לב.

הגורמים להרגשת הקיפוח המדומה

לילדים הקטנים נדמה שכאילו מפנקים את הגדולים, מרשים להם לשכב יותר מאוחר, קונים להם בגדים חדשים, ואילו להם - לקטנים, נותנים רק את הישן, והנה יש לילד הקטן יותר "הוכחה" שאוהבים דוקא את הגדול, ואותו מקפחים.

ולפעמים להיפך: הילד המבוגר יותר רואה שבתינוק הקטן מטפלים יותר, כל הזמן אמא מטפלת בו, ומכאן הוכחה שהיא אוהבת אותו יותר, ואז יש לו הרגשה כאילו הוא מוזנח, שהוא מקופח, וזה יוצר אצלו חוסר ביטחון. ילד שנדמה לו שאמא שלו איננה אוהבת אותו - נוצר אצלו משבר של אי-אמון. כל פעם שאמא אומרת לו "לא", מונעת ממנו משהו שהוא רוצה בו, הוא כאילו רואה בה חיזוק לכך שאמא איננה אוהבת אותו ובגלל זה היא מונעת ממנו בכוונה את מה שהוא רוצה ומה שחביב עליו. הוא מחליט, אפוא, לנסות לקחת בכוח, ולהכריח את אמא להיענות לרצונו. הוא רוקע ברגליו, הוא מתפרע, ואם אמו איננה חזקה באופיה, ומוותרת לו אחר כך, הוא לומד, שבכוח כביכול אפשר להשיג מה שרוצים. הוא הופך את "הכוח" לשיטה, הוא הופך להיות אגרסיבי, רוגז, מרגיז ומרביץ כדי שיצטרכו לטפל גם בו, ולמלא את משאלותיו.

לפעמים התגובה היא שונה: חוסר הביטחון באהבת-האם גורם לפסיביות, אדישות, הסתגרות בעולמו, ובחלומות בהקיץ. שני סוגי התגובות, גם המרדנות וגם הפסיביות, מוכיחות על העדר ביטחון עצמי, הערכה עצמית ושלוות הנפש.

גיל בית-הספר

כשילדים נכנסים לבית הספר, כבר מרגישים בכל ילד וילד את האישיות שלו, שהיא תוצר של שנות חייו הראשונות. אם הוא רגוע או שליו, אם הוא סקרן, מתעניין בלימוד או לא, אם הוא בעל ביטחון עצמי, או מחוסר ביטחון.

המעבר לגיל ההתבגרות

גיל בית הספר היסודי הוא תקופה של רוגע יחסי, והילד הרגיל (שאיננו חריג) עובר את זה בשלווה יחסית. לעומת זה, גיל ההתבגרות הוא תקופה של משבר, ושל קשיים בהתפתחות בגלל הגידול המהיר של המתבגר, בגלל פעילות חזקה של ההורמונים, הפועלים הן על הגידול הפיזי, הן על ההתפתחות המינית והן על ההתפתחות הנפשית-רוחנית. מאחר שגם כוח השיפוט משתנה, מתפתחת הביקורת, המתבגר מעביר תחת שבט הביקורת שלו את כל המוסכמות שהיה נוהג בהן עד עכשיו. הוא אינו בטוח אם הוא צודק או אינו צודק, וכל

זה יוצר הרגשת מתח פנימי ואי-ביטחון בסיסי.

בגיל זה הבן והבת תוהים על מהותם ומחפשים את זהותם. מגיל ילדות יצאו, ולגיל הבגרות טרם הגיעו. אם מישהו גדל לפני כן בהרגשת ביטחון, בהרגשת השתייכות חזקה למשפחה, אז לא כל-כך קשה לו להתגבר על הבעיות המיוחדות של חוסר הביטחון שבא בעקבות גיל ההתבגרות, אך נער או נערה שגם לפני כן סבלו מהרגשות של חוסר ביטחון, מהרגשת נחיתות, אצלם בגיל זה אי-הביטחון מעמיק, והם מחפשים נואשות אחרי מישהו שיעניק להם תשומת-לב ואהבה, כפיצוי לחסך הרגשי עד כה. הבת רוצה להיראות גדולה ויפה, כדי שתוכל לזכות בתשומת לב ממישהו שיתן לה מחמאות על היותה נשית ויפה. כך גם הבן, רוצה להיראות כגבר בר צעיר, להיראות כגדול, כדי שגם הוא יזכה בחברה מעריצה. זה כאילו מוכיח לו שהנה עכשיו הוא כבר "שווה" משהו, והוא יכול להתפאר בזה בפני החברים שלו, כך שחוסר הביטחון משמש מגיע חשוב ביצירת החברות של הנער, הנערה, או שניהם.

אפיוני גיל ההתבגרות

שיחה בכיתה ט'

הגיל שלכן הוא גיל של זיגזגים. הגדיר את זה פעם אחד המחנכים: גיל זה מזכיר אדם שהולך בשולי הכביש, פעם הרגל למעלה ופעם הרגל למטה... לפעמים אפשר לדבר איתכן כמו עם בחורות גדולות, ולפעמים אתן מתנהגות כמו ילדות קטנות, ומכיוון שכך, נוצרת פעמים רבות תחושה של חוסר-ביטחון: האם התנהגותי היא בסדר או לא?

תקופת ההתבגרות היא תקופה של מצבי-רוח. לפעמים יש לכן מצב-רוח טוב ואינכן יודעות "מה פתאום"? ולפעמים מצב-רוח רע, וגם אז לא ידוע לכן מדוע תקופת ההתבגרות הנמשכת כמה שנים, היא תקופה לא קלה.

בתקופה זו המתבגר בוחן ובודק את עצמו, מחפש את עצמו, ועדיין אינו יודע בדיוק מיהו. הרגשות אלה, שהן תוצאה של הפעילות ההורמונלית מצד אחד, והרגשת חוסר ביטחון מצד שני, גורמות לכך שבני הנוער אינם מרוצים מעצמם.

אי-שביעות רצון

נערך פעם מחקר בין למעלה מ-3000 בני נוער, ושאלו אותם שתי שאלות: האם הם מרוצים מעצמם? ואם לא, מה גורם להם לאי-שביעות הרצון הזאת? 70% מהם לא היו מרוצים מעצמם, והסיבות היו לכאורה לא כל כך רציניות. האחד איננו גדל מספיק, השני גדל יותר מדי מהר, אצל האחד גדלו מהר מאוד הגפיים, וחברים מכנים אותו בשמות, לא נוח לו בידיים וברגליים הארוכות שלו, והוא כל הזמן עושה תנועות מיותרות. גם האף גדל באופן יחסי יותר מהר מאשר שאר חלקי הפנים, או לפעמים שערות, צבע העור - כל אלה יכולים לשמש, כאילו, "סיבה" לאי שביעות הרצון. אך כל זה יותר

"תירוץ", יותר תוצאה מאשר הסיבה האמיתית הלא-מודעת, שנובעת מהפעילות ההורמונלית החזקה של גילייהתבגרות בשטחים השונים, שיוצרים אי-שקט נפשי.

מתיחויות עם ההורים

בתקופה זאת ישנן לפעמים מתיחויות עם ההורים. מצד אחד המתבגר או המתבגרת רואים את עצמם כבר כגדולים, ודורשים לעצמם זכויות מסויימות של עצמאות. המתבגר מעביר לנגד עיניו את השקפותיהם של אבא-אמא, את התנהגותם, הוא רוצה לבחון את הכל מחדש בעיניים שלו, בראייה שלו, וכך נוצר מעין מרי של המתבגר. הוא עומד על שלו, ואילו ההורים אינם מכירים בזה. הם רואים אותם עדיין כקטנים ומחוסרי ניסיון ואותו נער או נערה שלפני כן היו נוחים וממושמעים, במובן המקובל, פתאום הופכים להיות מרדניים ומתוחים, הם רוגזים על ההורים שאינם נענים להם, ונדמה להם שהוריהם אינם מבינים אותם, את גישתם ואת צרכיהם.

יש שנערה המקבלת "מצב-רוח" נשכבת לה מתוחה על המיטה, ומתחילה לבכות. אם האמא שלה ניגשת אליה בשקט ובדאגה ושואלת אותה: "מה יש? מה קרה? מה מציק לך?" במקום שהבת תענה לה ותסביר את עצמה, היא עונה ברוגז ובתרעומת: "עזבי אותי! תניחי לי!"

פעם אחרת במקרה כזה, האם למודת-הניסיון ושנעלבה בפעם הקודמת, תימנע מלגשת אליה. ואז היא רוגזת ושוב כועסת על אמא שלה שלא איכפת לה ממנה... איך שהאם לא תנהג, הבת לא תהיה מרוצה, מאחר שבעצם היא אינה מרוצה מעצמה, האם היא רק ה"אובייקט", ה"נושא" שעליה היא יכולה לשפוך את זעמה וכאילו להשתחרר מתסכולה.

כבר ציינו שבתקופה זאת הגידול הוא מהיר מאוד, בין כיתה ו' לכיתה ז' ישנו הבדל רק של שנה אחת, ואילו מבחינת המראה החיצוני בכיתה ו' הילדות נראות כילדות קטנות, ובכיתה ז' ישנן בנות שנראות ממש כבחורות בנות 17. וכך גם הבנים. כל זה בא מהפעילות ההורמונלית החזקה של תקופה זו.

ההתפתחות המינית

בגיל ההתבגרות, מגיל 12 עד גיל 15, בקצב השונה אצל כל אחד - מתחילה בלוטה מרכזית כמוח לתת הוראות לכל מיני בלוטות להתחיל לפעול ולהפריש הורמונים. וכשם שהורמון הגידול גורם לצמיחה המהירה של המתבגר, כך מתחילים לפעול ההורמונים המיניים, המעצבים את הגוף ואת האישיות של הבת או הבן. אצל הבת זה מתבטא בקבלת המחזור החודשי הנקרא בשם "וסת", והמכשיר אותה לאמהות בעתיד. ואילו הבן מודע להתבגרותו המינית ע"י התופעה שנקראת "קרי" או "חלום רטוב".

לאשה ארבעה אברים מיניים: השחלות, המייצרות את הביציות, התצוצרות, דרכן עוברת הכיצית אל הרחם, הרחם, והנרתיק, הטגור על ידי קרום הבתולין.

אצל הבת האברים המיניים הם פנימיים, כי תפקידם להגן על העובר.

אברי המין של הגבר הם חיצוניים, והם כוללים: אשכים, המייצרים את ההורמונים הזכריים ואת הזרע, ערמונית המייצרת את הנוזל, בו נעים הזרעונים, והפיין.

אולם בו בזמן שהפעילות ההורמונלית של הבת היא פעילות פנימית, ה"מחזור" מופיע אחת לחודש ואין הוא קשור בגירויים מבחוץ, אצל הבן, לעומת זאת, אין בתופעות הגופניות קביעות והן קשורות במידה מרובה במידת הגירויים החיצוניים המזרזים את הפעילות ההורמונלית. הבנים מושפעים יותר ע"י החושים, ובן הנמצא יותר בחברת בנות מושפע מזה, ההורמונים פועלים יותר ותופעות הקרי מרובות אצלו יותר, והוא מודע יותר למיניותו.

וכך אותם הבנים, שבמשך שנים גדלו בחברה מעורבת עם בנות ולא שמו לב אליהן, פתאום הם מתחילים להתעניין בהן, בהתחלה זה מתבטא במריבות והרגזות, ויותר מאוחר הם מתחילים להציע להן "חברות".

משמעותה של "חברות" זו תלויה באישיותם של הבן והבת ושונה ממקום למקום, מחברה לחברה.

אם הם חיים בשכונות או בערים ששם האווירה מתירנית יותר, ה"גברברים" הצעירים מחקים את המבוגרים יותר, ואילו אלה החיים

בסביבה ובחברה צנועה יחסית, או בחברה דתית יותר, החברות מתבטאת בשיחות בלבד, ולפעמים אפילו בלימוד משותף.

במקרים רבים, בנות בעלות ביטחון עצמי רב יותר מוותרות באדיבות על ההצעה ל"חברות" של בן מסויים, הן חיות בחברת בנות-מינן, ומסתפקות בחברה-בת שתשמש להן נפש קרובה.

פער בין הבגרות הפיזית והשכלית לבין הבגרות הנפשית

באותה תקופה מתפתחת גם החשיבה, ההתפתחות השכלית. המתבגר לומד לנתח בעיות מופשטות, שתחילה התקשה בהן, וזה יוצר אצלו הרגשה של בגרות.

אולם בגרות זו איננה שלמה. בימינו על אף ההתפתחות הגופנית והשכלית, הנער והנערה נמצאים עדיין ברשות ההורים עד לעצמאות הכלכלית שלהם לפחות עד גיל 20, ומאחר שבתקופה זו הם תלויים בכלכלתם ובשירותיהם בהורים, אין הם מגיעים לעצמאות מלאה, לאחריות מלאה, ותקופה זאת נקראת תקופת ההתבגרות המוארכת.

תלות זו בהורים, הדואגים והמפנקים, מעכבת את הבגרות הנפשית ואת היכולת לשאת בעול ובאחריות, ולמעשה קיים פער בין הבגרות הפיזית והשכלית, לבין הבגרות הנפשית, שמחייבת התחשבות בזולת, שיקול יתר של המעשים ותוצאותיהם, ושליטה עצמית על הרגשות של כעס, רוגז, עצבנות וכו'.

וזו הסיבה, שהורים מתייחסים אל המתבגרים פעם כאל גדולים, ופעם כאל קטנים, עד שהמתבגר שואל ברוגז: "תחליטו סוף-סוף מה אני, גדול או קטן?". והנכון הוא שגם זה וגם זה נכון. בשטח מסויים הוא כבר גדול, אך באותם השטחים, שהוא נמנע מלקחת על עצמו אחריות, ורוצה שהשני ימשיך לעבוד ולטרוח למענו, בלי שהוא מוכן לנקוף אצבע, התנהגותו מחוסרת אחריות ובהחלט ילדותית.

דוגמא של בגרות נפשית

במה נבחן את הבגרות הנפשית?

נמחיש זאת בדוגמא מן המציאות:

שתי אמהות של שתי בנות מהכיתה יוצאות לחופש. לכאורה בדיוק

אותם התנאים, אך האחת "תקטר" כל היום: "אמא שלי איננה, כל העבודה מוטלת עלי. אני לא מצליחה לנשום. ראשי מבולבל, הילדים מפריעים". נורא קשה לה.

ואילו השנייה אומרת: "אמא יוצאת לחופש, יופי! מגיע לה קצת חופש!" "אני כבר גדולה מספיק בשביל לטפל בעניינים". היא דואגת לסידור הבית, דואגת לבישול, לילדים.

מי מגלה יותר בגרות נפשית? כמובן, זאת שיודעת לשאת בעול, שמוכנה לכך. זאת שהינה אחראית, זאת שרוצה לקחת את הדברים ברצינות.

אין מתבגרים בן-רגע. יש להתכונן לכך

שאלה: האם זו בעיה של גיל, או בעיה של התפתחות ואישיות?

בה במידה שהילדה התחילה בגיל צעיר יותר לעזור לאמא שלה בצרכי הבית, היא מתחנכת לבגרות ונשיאה בעול. אין מתבגרים בן-רגע, בשעת הדחק.

ילדה, שהתחילה בגיל צעיר לעזור, בגיל 14-15 היא כבר בעלת-ידע, וגם למדה אחריות מהי, ואילו זאת שטרם התחילה בגיל צעיר, מן הראוי לפתוח להתחיל בזה עכשיו. חשוב שלפחות עכשיו תתחלנה לעבוד על עצמכן, לפתח אצלכן מידות טובות, דאגה לזולת, זה יבנה גם את המחר שלכן.

יש תמיד כל מיני הבדלים אישיים, רמות שונות. אך אם לגמרי לא מקדישים לכך תשומת לב, זה עלול לגרום שגם בגיל 25, ואפילו בגיל מבוגר יותר, בחורות הופכות אמנם לנשים מבוגרות מבחינה גופנית, אך הן ילדות גדולות ומפונקות מבחינה נפשית.

מבחינה רגשית - הן טרם השתחררו מדרגת ה"ילד" שחושב שאוהבים אותו רק כשנותנים לו דברים טובים, וברגע שאין נותנים לו ממתקים, שהוא רוצה, הוא משוכנע בלבו שחדלו לאהוב אותו. הוא יודע רק לקבל, ולא לתרום.

אם לא מצליחים לחנך את הילד ולהוציא אותו מהשלב הזה של "הב-הב", הרי נוצר עיוות מסויים בנפש, שמתנקם בהמשך החיים.

הכנה לימים יבואו

הפער בין ההתבגרות הגופנית-פיזית לרוחנית צריך להתאזן במשך גיל ההתבגרות. אם בני-הנוער נמצאים בבי"ס ומקדישים לכך שנות לימוד, במקום סתם "לעשות כסף" ברחוב, הרי זה בגלל המטרה: הצורך בהכנה לבחירת מקצוע בעתיד. הכנה לחיים קלים יותר בעתיד.

אולם מתברר שחינוך לחיי משפחה ע"י פיתוח האישיות והמידות חשוב עוד יותר מאשר ההכנה לבחירת מקצוע, כי זה קובע יותר את איכות החיים בחיי יום-יום לכל אורך החיים. בשביל שבת תהיה מסוגלת לבנות בית, שתשרה בו אווירה של אהבה ואחוה ושלווה ורעות, צריך לדעת במי לבחור, צריך לדעת איך להתנהג במסגרת המשפחה, כדי שגם בן הזוג יוכל להיות שמח ומרוצה, ואז יוכלו לשרור "שלווה בית" ואווירה נעימה במשפחה.

אין זה נכון לחשוב: "כשאני אתחתן, אהיה אשה מצויינת". בשביל שבת תהיה מסוגלת מחר להיות אשה מצויינת, היא כבר צריכה להתכונן לכך היום במסגרת הבית שלה ביחס לאמא שלה, ביחס לאחיות והאחים שלה, וגם ביחס לחברות שלה. כמו שהיא מתנהגת בבית שלה היום, כך היא תהיה מסוגלת להתנהג בבית שלה מחר.

במקרה שהנכח חושבות שזה מצריך שיפור מסויים, וזה לגמרי לא קל לשנות התנהגות מסויימת, מן הראוי להתחיל להשתדל בנידון עוד היום.

על גיל ההתבגרות

(שיחה בכיתות ח'-ט')

שלום בנות!

כשאנחנו מסתכלים בראי, אנחנו רואים פן אחד של ה"אני" שלנו - הפן החיצוני - הגוף.

הרגש והשכל

אך יש לנו פן נוסף: הפן הפנימי. וגם הוא מתחלק לכמה מישורים: הפן האחד: הרגש. כשאני מתרגשת אני מרגישה לפעמים דפיקות-לב חזקות, לכן אנחנו מייחסים את ההרגשות ללב. אין אנחנו יודעים איך נוצרת ההרגשה ומה הקשר שלה ללב, אך אנחנו מרגישים ריגושים שמתבטאים גם בלב.

הפן הנוסף הוא השכל. אם הלב מסמל לנו את ההרגשה, המוח שוקל את הדברים: האם זה טוב או לא, האם זה כדאי לטווח קצר או לטווח ארוך, האם התנהגות מסויימת מועילה או מזיקה וכו'. הליכה אחרי ההרגשה בלבד לא תמיד מבטיחה הצלחה.

דומה הדבר לאיש הרוכב על גבי סוס דוהר שרץ בלי רסן, שאז קיימת סכנה שהסוס יפיל את רוכבו לתוך כל מיני מהמורות. הרוכב הרוצה להגיע בשלום למחוז חפצו זקוק לרסן, בשביל לרסן את הסוס ולכוון אותו, וזהו השכל.

הננו יכולים לדבר, אפוא, על שלושה מרכיבים של ה"אני": הגוף, הנפש, השכל.

נפש בריאה בגוף בריא

כשאנחנו מדברים על הגוף אני רואה חובה לעצמי להדגיש את היסוד של "נפש בריאה בגוף בריא". חשוב בעיקר להדגיש בפני בנות-העשרה את היסוד של גוף בריא, בגלל ה"מגיפה" של נהירה אחרי

דיאטות הקיימת בעולם המודרני, כשמצד אחד מגרים את העיניים ואת החך בכל מיני משמנים וממתקים, ואחר-כך מחפשים דיאטות הרזיה. לא כדאי שבגיל זה של גידול מזורז של הגוף, בת תנסה בגלל הערצה לכוכבת יפהפייה, צרת מותניים, לאכול דיאטה מרזה דלת-קלוריות ובלבד להידמות אליה. ההרעבה של הגוף פוגעת בהתפתחות הכללית ולא מעט נשים סובלות לאורך החיים בגלל דיאטה הרסנית בגיל ההתבגרות.

לפעמים כשקיוסק או מכולת נמצאים קרוב לבית הספר, רואים בהפסקת עשר שיירת תלמידות ההולכות לקיוסק, קונים איזה חטיף או ממתק, שבגלל המתיקות שבו הוא מפיג בו ברגע את הרעבון, והן חושבות שאכלו משהו מזין עד לצהריים. אוכל כזה מצד אחד והעדר אוכל בריא מצד שני ממש מסכנים את הבריאות של הבת.

כל בת תהיה בע"ה אשה ואם, וצפויים לה תפקידים לא-קלים בהמשך החיים. היא צריכה לבסס את בריאותה על אוכל מזין, שזה היסוד לבריאותו של האדם. אדם שהוא בריא, יש לו מצב-רוח טוב, הוא בדרך כלל נמרץ ומרוצה. ואילו אדם חולה, גם אם עומד לרשותו כל טוב שבעולם, הוא מסכן ומדוכא.

יסודות התזונה

אוכל בריא כולל חמישה מרכיבים: חלבונים, פחמימות, שומנים, ויטמינים ומינרלים. בגלל חשיבות העניין אמחיש לכם את הדבר על ידי משל:

גוף האדם דומה במידה מסויימת למכונית. כדי שהמכונית תפעל כהלכה, היא זקוקה לשלדה טובה ולחלקי חילוף מתאימים. היא זקוקה לדלק, שיספק את האנרגיה, וכן היא זקוקה לשומנים, בכדי שלא יהיה חיכוך בין החלקים, והגלגלים השונים יוכלו לפעול כהלכה.

אצלנו כל יום, רגע-רגע, שנייה שנייה, נהרסים המוני תאים (שריפת התאים מספקת את החום לגוף) ובמקומם צריכים להיבנות תאים חדשים. זה בבחינת שלדת המכונית וחלקי-החילוף. התאים בנויים מחלבון. המזונות המורכבים מחלבון הם: חלב, גבינה, ביצים, דגים, בשר - זה נקרא חלבון מן החי.

חלבונים

כמו כן ישנו חלבון מן הצומח, אגוזים, שקדים וכד', וכן מזון שנוצר מצירוף של קטניות ופחמימות (ביחס של שליש קטניות ושני שלישים פחמימות) כשאוכלים אותם בארוחה אחת.

החלבון של חלב וגבינה הוא חלבון בריא, קל לעיכול וגם זול יותר יחסית. ביצים, דגים ובשר הם יותר קשים לעיכול, וגם יוצרים יותר חומצות ולכן הצמחונים מעדיפים יותר חלב וגבינה, ורצוי להשתמש בהם כספק עיקרי של חלבון. כל גרם חלבון מספק 4 קלוריות. בנות הטוענות שאינן אוהבות חלב ואינן אוכלות גבינה, ומהחלבונים הנותרים - דגים, ביצים ובשר אי אפשר לאכול כמויות גדולות, הן מסכנות את גידולן ובריאותן.

בדרך כלל מרגישים את זה גם מבחינה חיצונית. ביקרתי בבי"ס אחד ששם לומדות בנות מעדות מצפון אפריקה, שבהיותן שם לא היה מקובל לאכול תוצרת חלב, והירבו באכילת בשר. כאן בארץ הם אינם יכולים להמשיך בהרגלים שלהם לאכול הרבה בשר, ובתוצרת החלב אין הם משתמשים, והלב דאב לראות בנות שתיים-עשרה שנראות כבנות תשע-עשר.

גם בחברה המערבית השבֵּעָה יש לפעמים מצב של תת-תזונה לא פחות חמורה מאשר בחברות מצוקה, בגלל דיאטות הרזיה מיותרות, החטיפים והעדר אוכל מזין באמת.

פחמימות

הפחמימות הן בבחינת הדלק שמספק אנרגיה. בגיל ההתבגרות צורך הגוף אנרגיה במידה מרובה, ממש כמו פועל בניין העובד עבודה פיזית קשה, כי הגוף גדל וצריך לבנות את עצמו.

מצרכי המזון המספקים פחמימות הם: לחם, תפוחי אדמה, אורז, פתיתים, סוכר ודייסות שונות. אם אוכלים לשובע, האוכל מספק מספיק קלוריות, והגוף מתפתח. בכל פחמימה יש ארבע קלוריות.

שומנים

שומנים - ישנן בנות שחושבות שמאחר שהשומנים הם מספקי קלוריות - כמעט 10 קלוריות לגרם אחד של שומנים - רצוי בכל מקרה של הימנעות מהשמנה להוציא את השומנים מן התפריט. זה לא נכון. השומנים ממיסים את הוויטמינים ומאפשרים להם להיספג בגוף. בהעדר שומנים, אפילו הוויטמינים נאכלים - אינם נקלטים בגוף. אדם זקוק לפחות ל-2 כפות שומנים כל יום, בצורה זאת או אחרת. (שמן, מרגרינה, מיונית, חמאה, טחינה וכד').

ויטמינים ומינרלים

ויטמינים ומינרלים. השם ויטמין בא מלשון ויטה-חיים. הם חיוניים להפעלת כל המערכות בגוף. בלעדיהם חסר בגוף חיוניות, וחסר כוח החיסון נגד מחלות. אולם מאחר שחלק מהוויטמינים נהרסים בבישול, צריך לאכול יום יום לפחות פעם אחת ביום פירות וירקות חיים, כירקות שלמים, או סלט.

מינרלים גם הם חשובים מאוד. אמנם הכמות שלהם קטנה, אך חיונית ביותר. יש לפעמים שהעדר מינרל מסויים כמו ברזל, למשל, גורם לחולשה ואי תפקוד תקין של כל המערכת. גם הם נמצאים בכמויות גדולות, יחסית, בפירות וירקות טריים.

הסוכר, הנמצא בממתקים, מוסיף קלוריות מיותרות, ונוסף על כך הוא משפיע על חמצון הדם, בה בשעה שהדם צריך להיות בסיסי. (חומציות ובסיסיות הם מושגים שלומדים בכימיה).

בסיכום: מה שמשמין הם לא שומנים בצורה מבוקרת, אלא כל התוספות, החטיפים והעוגות, שאוכלים בין הארוחות, ושכוללים גם שומנים, סוכרים ופחמימות מיותרות אחרות.

תזונה שאינה כוללת חלבונים ופירות גורמת לפעמים כבר בגיל צעיר כאבי-ראש ומיחושים שונים. כשמישהו אומר "אין לי תיאבון", פירוש הדבר שמשוהו כבר השתבש במערכת הגופנית שלו. אדם בריא יש לו תיאבון.

ההתפתחות הגופנית

במוחנו קיימת בלוטה, הנקראת אם-הבלוטות. בתחילת גיל ההתבגרות היא נותנת פתאום הוראות לבלוטות הפנימיות להתחיל לפעול. בלוטה אחת ממונה על הגדילה, בלוטה אחרת מפעילה את המוח, את המחשבה. גם ההתפתחות המינית מתחילה בגיל זה, ההתפתחות כבן או בת, כגבר או אשה לעתיד.

ההתפתחות המינית של הבנות והבנים

הקב"ה מלכתחילה ברא את העולם על יסוד שני מינים, והמצווה הראשונה היא מצוות "פרו ורבו", כדי שהעולם יוכל להתקיים. לאשה ארבעה אברים מיניים: השחלות, החצוצרות, הרחם והנרתיק.

כבר בתקופה העוברית של הבת נמצאות בשחלות שלה כ-400 ביציות, והחל מגיל ההתבגרות מבשילה בשחלה כל חודש ביצית אחת והיא מופרשת החוצה. הביצית עוברת דרך החצוצרות לרחם. בתקופה שהביצית מבשילה בשחלה, הרחם מתכוונן לקבל את הביצית ומכין קרום - רקמה דמית - שתהיה מסוגלת להזין את הביצית המופרית כדי שיתפתח ממנה העובר - הדור הבא. בהעדר הריון, הקרום הדמי מיותר, והוא מופרש החוצה - וזהו ה"מחזור" - ה"וסת".

אם נשים לב להבדלים שבין האברים המיניים של הגבר ושל האשה, הרי חשוב להדגיש שהאברים של האשה הם פנימיים, ומוגנים ע"י אגן הירכיים. נוסף על כך העובר, הנמצא בתוך השליה, מוגן גם ע"י נוזלים, והשליה כאילו שטה בתוך נוזלים, מי השפיר, כי העובר הוא היצירה החשובה ביותר שהאדם שותף ליצירתו, ויש לשמרו מכל משמר.

פעילות זאת של הפרשת הביצית מהשחלה חוזרת כמעט כל חודש, וע"י חזרה ותרגול זה, הרחם מתכוונן ומכשיר את עצמו לקראת תפקידו בעתיד, ההריון.

ההתעוררות המינית

אשר לבנים - מכיוון שגם הגוף שלהם צריך להתכוונן לתפקיד של

אבא בעתיד, כבר בגיל ההתבגרות בגיל 13-15 האברים המיניים מתחילים ליצור את הזרע באשכים. לשם התרגול וחיזוק האברים, הוא נפלט מדי פעם החוצה, וזה חוזר לפעמים. לתופעה זאת קוראים "קרי" או "חלום רטוב". במקרה של גירויים קיימת התעוררות הורמונלית כזאת. מכאן השוני בהופעת התופעה מתקופה אחת לחברתה, או מתנאים צנועים לבלתי צנועים. (בניגוד לבת, שאצלה המחזור כמעט קבוע אחת לחודש).

מכיוון שהגברים חייבים במצוות "פרו ורבו", הקב"ה זיכה אותם ביצרים קצת יותר חזקים, וההתעוררות שלהם - הדחפים - מתחילה בגיל צעיר יותר מאשר אצל הבנות. אלה הנמצאים בחברה מעורבת מגורים יותר, וכתוצאה מזה הם מגלים יותר תשומת לב והתעניינות בבנות. גירויים אלה, הקשורים בחמשת החושים, בנוכחות בנות - או בדמיון של המין השני, והמזרזים את תהליך ה"קרי", מביאים למודעותו של הבן את מיניותו ומגבירים את העניין במין השני.

אצל הבת הנושאת בתוצאות הקשר עם בן המין השני, התעוררותה המינית היא הרבה יותר איטית, בגיל צעיר המיניות של הבת רדומה, והיא מתעוררת בגיל הרבה יותר מאוחר גם מבחינת הגיל וגם מבחינת המתח המיני. זה מעין מנגנון-הגנה בשביל לשמור על הבת שלא תיכשל ח"ו, ושתהיה מסוגלת לגדל בבוא העת את ילדיה בתנאים אידיאליים גם פיזיים וגם רוחניים, במסגרת של בית ומשפחה.

אמנם היא קיבלה את המחזור, אך אין זאת אומרת שהיא כבר מסוגלת לעמוד במאמץ הלידה, ללדת ילדים ולהיות אמא מבחינה פיזית ונפשית. מבחינה נפשית-רוחנית היא עדיין אינה מסוגלת לקבל על עצמה את העול של גידול ילדים. מיניותה הרדומה מאפשרת לה להגיע לנישואין ולאמהות בשלוות-נפש בעוד מספר שנים, ובינתיים לפתח את אישיותה, לפתח את כישוריה ע"י לימוד, ע"י חינוך לחיי חברה של דאגה לזולת - מה שחשוב במסגרת המשפחה.

אולם בת שבגיל צעיר נמצאת בחברת בנים, ומתחברת איתם, אצלה המיניות מתעוררת יותר מוקדם ושלוותה הבסיסית נפגמת. היא מתחילה להקדיש יותר תשומת לב להופעתה החיצונית, מתייפה, מתגנדרת, על מנת למצוא חן בעיני הבנים.

התפתחות מזורזת והשלכותיה

ישנן בנות בגיל כיתה ח'-ט' שמשתדלות מאוד למשוך תשומת-לב הבנים, והן אמנם מצליחות להיות "בובות גדולות".

מה הגורם לכך? מה מניע אותן כל כך להשתדל בכיוון זה של היות "בחורה בובתית"? ברוב המקרים המניע הוא לא מניע פיזי, כי אם מניע נפשי. הרגשה של צורך נפשי בתשומת-לב, ביחס, בהתחשבות של בני המין השני.

בת כזאת לרוב מאוד מחוסרת ביטחון בסיסי, ייתכן שהיא גדלה בבית מתוך הרגשת קיפוח נכון או מדומה. ייתכן, שהיא מתקשה בלימודים, ומרגישה שהיא איננה יכולה להתחרות עם חברותיה, התלמידות הטובות. ייתכן, שהיא איננה מקובלת בחברה. בכל מיני מקרים מסוג זה, היא מרגישה שהיא "איננה שווה" וחשוב לה מאוד להוכיח לעצמה ולאחרים, שגם היא "שווה" משהו. היא מפתחת תחרות באיפיונים חיצוניים.

בת שאין גבותיה יפות לדעתה, מסדרת אותן ומרגישה שעכשיו היא בסדר. היופי מוסיף לה הרגשת ביטחון. היא כאילו חושבת: "יש לי פטנט נפלא בשביל להיות בסדר. אתלבש יפה, אסתדר יפה, אצא לרחוב, אזכה לתשומת-לב ואכבוש לבבות". כל מהותה כאילו מקרינה: "ראו איזו בחורה יפה אני", ואמנם מחזרים - צעירים או מבוגרים יותר - כבר נמשכים אליה, ובה במידה שה"מחזר" הוא מבוגר יותר, הרי זה מתמיהא לה יותר. היא מתחילה להרגיש את עצמה "על הגובה", כולן רואות מי הוא הבחור ש"רוצה ביקרה". וזה מקפיץ את מצב הרוח שלה "עד לשמים". גם המעמד החברתי שלה כין הבנות, לפעמים משתפר. ישנן לפעמים אפילו בנות שמתקנאות בה. ל"אני" מחוסר הביטחון כל זה מוכיח, כביכול, ש"הנה אני חשובה יותר, נחמדה יותר מאשר חברותי ובכן אני "שווה" יותר!".

אך בת כזאת חיה, בעצם, בחרדה מתמדת: "האומנם אני יפה מספיק, האומנם אני תמיד אמצא חן? אם מישהו אומר לה: "בובה'לה את נחמודת", היא מרגישה מצויין. אך ברגע שהוא הולך, או משום מה מתרחק ממנה, היא זקוקה תיכף למישהו אחר שיגיד לה את אותם הדברים. ואם בתקופה מסויימת אין לה מחזרים, היא תיכף מתחילה להתייאש, מצב הרוח שלה נהיה ירוד כפליים, היא מרגישה לא-בטוב, היא זקוקה תמיד למישהו מבחוץ שיחמיה לה, יעודד אותה ויוכיח לה

שהיא "בסדר".

ואילו כאן טמונה הסכנה הגדולה: הרצון להיות "אהובה", להיות "חשובה" משתלט על כל שאר הצרכים הנפשיים, על ההיגיון, ובת כזאת מוכנה להתאהב ולהחזיר אהבה לאותו בן ראשון, שיגלה לה יחס, שיגיד לה: "את מאוד חמודה, אני אוהב אותך".

סיפרה לי בת מתנדבת באחת מערי הפיתוח. הבנות שם בגיל 15-16 נראו כבנות 19: יפות, מטופחות ומרוכזות בנושא מחזורים ואהבה. מאחר שבנים העובדים ואינם לומדים יכלו להקדיש לבנות אלה יותר תשומת לב וכסף, להזמין אותן לבילויים שונים, הן הסתובבו בעיקר בחברת בנים כאלה, בלי לחשוב על הרמה הרוחנית של הבנים ומידת האחוריות שלהם. חלק מהן גם הסתבך ב"אהבה", והתחתנו בגיל צעיר, אולם נישואין אלה לא הבטיחו להן את אושרן לאורך ימים.

אותו בן שהיה מחזר מוצלח ומרשים, רחוק מלהיות בעל מוצלח. לפעמים גם אחרי הנישואין הוא מעוניין בבילויים, מבזבז כספים, איננו דואג במידה מספקת לצרכי הבית, ואם הוא בנוסף על כך גם חייל, הרי כל עול הבית נשאר על האשה הצעירה המטופלת בילד אחד או שניים. הפרנסה מצומצמת ביותר, ההורים כועסים ורוגזים, סבך הבעיות גורם למריבות, ולא פלא, אפוא, שהסטטיסטיקה מראה שנישואי-בוסר סופם לרוב כישלון, כלומר גירושין וצרות. 25% מתגרשים כבר בשנתיים שלוש הראשונות אחרי הנישואין, ואותן בנות שבגיל 15-16 היו פורחות ומאושרות ועוררו את קנאת חברותיהן, בגיל 21-22 הן כבר נשים שבורות ואומללות.

דרך זו של התפתחות "בובתית" - היא קצרה ומהירה. היא "פותרת" את בעיית הביטחון האישי רק לזמן קצר מאוד, ואילו הדרך של פיתוח האישיות וכישוריה: מבחינה חברתית - פיתוח האופי, ומבחינה רוחנית - פיתוח השכל וההרגשה, היא דרך ארוכה יותר המחייבת אמנם השקעה של זמן ומאמצים, אך היא מועילה יותר, ואת פירותיה קוטפים לאורך ימים ושנים.